

населением на общем собрании или местном референдуме. Самообложение отличается от налогов целевым характером, субъектом и способом легализации, добровольностью установки. Введение самообложения имеет большое значение для развития территориальных общин. Самообложение позволяет территориальным общинам получить дополнительные средства, повысить гражданскую активность жителей, усилить уровень ответственности органов местного самоуправления.

Ключевые слова: самообложение, налог, доходы местных бюджетов, местное самоуправление, народная финансовая инициатива, институт финансового права.

Summary

Igor Babin. Self-taxation of the population as an institution of financial law.

The article reveals the features of self-taxation of the population as an institution of financial law. There is no consensus among national and foreign scholars on the understanding of the nature, place and role of self-taxation in the system of profitable sources of territorial communities. For the most part, self-taxation is considered to be an institution of a tax nature, compulsory non-tax payment, charitable contributions, local borrowing. The problem is also caused by the fact that today in Ukraine there is practically no legislative regulation of this financially legal institute.

The procedure for establishing and entering, the basis for collection and collection depends on the correct determination of the place of each type of payment in the system of revenue of public entities, and in particular in the system of obligatory payments.

Although self-taxation and taxes are inherent in a number of common features (public nature, individual non-gratuity, mandatory payment), these payments cannot be equated. First, self-taxation differs from the taxes by target character. Secondly, self-taxation is characterized by its own form of legalization – holding a general meeting or a local referendum, while for taxes such forms of direct democracy are explicitly prohibited by law. In the foreign scientific literature, based on this peculiarity of self-taxation, it is often called the instrument of direct democracy and the people's financial initiative. Third, self-taxation is different from taxes by the entity of imposed. The subject by imposed of local taxation is the representative body of local self-government (local council), and self-taxation is directly the residents of the respective territorial community. Fourth, self-taxation, unlike taxes, is inherently voluntary in nature. At a general meeting or local referendum, residents of a territorial community voluntarily agree to introduce self-taxation, its size, payment procedure, purpose of using the funds raised, or vice versa, but these issues are not discussed with taxpayers.

It is argued that self-taxation is an independent, non-taxable type of payment that is used to resolve issues of local importance, the size and order of introduction and use are set independently by the population at a general meeting or local referendum. Introducing self-taxation is essential for the development of territorial communities. Self-taxation allows territorial communities to receive additional funds, increase civic activity of residents, and increase the level of responsibility of local self-government bodies.

Key words: self-taxation, tax, local budget revenues, local government, people's financial initiative, institution of financial law.

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2020.28

УДК 347.73

П.В. КОЛОМІЄЦЬ

Павло Віталійович Коломієць, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Полтавського інституту економіки і права*

ORCID: 0000-0002-3155-0393

ПОДАТКОВО-ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми цього дослідження зумовлена результатами проведеного автором даної статті моніторингу якості надання українським громадянам освітніх послуг у сфері податкового виховання та податкової освіти, «стан якої не задовольняє вимог, що постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства; у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності; у спотворенні цілей та функцій освіти; бюрократизації всіх ланок освітньої системи. Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій в усьому світі – все це потребує створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається»¹.

Принципова актуальність досліджуваної проблематики передусім безпосередньо пов'язана з офіційним визнанням того, що проведені протягом 29 років незалежності нашої країни напрями розвитку освіти не мали достатньо системного та комплексного характеру, а відтак не сприяли формуванню цілісної державної політики у сфері освіти. Тому актуальність проблематики підвищення якості навчання податкової грамоти, податкового виховання та освіти українських громадян сформулюємо, скориставшись рекомендаціями, наданими Уордом М. Хасси та Дональдом С. Любиком у своїй роботі «Основи світового податкового кодексу» (версія російською мовою, видання 1996 р.): «Ударение должно быть сделано на образовании – не только на обучении налоговых чиновников и служащих, но и на обучении населения... Необходимо добиться массо-

© П.В. Коломієць, 2020

* *Pavlo Kolomiets, Ph.D. in Law, Associate Professor, Associate Professor of Poltava Institute of Economics and Law*

вого изменения в общественном сознании. Люди, наверное, никогда не будут испытывать любви к сборщикам налогов, но они будут платить налоги потому, что они считают налоговую систему справедливой, потому, что другие люди их платят, и потому, что лучше им заплатить, а не то ...»².

Аналіз останніх досліджень і публікацій праць вітчизняних фахівців у сфері реформаційних удосконалень освітньої та податкової систем України свідчить, що досліджуючи дану проблему, в своїх наукових пошуках вони акцентують увагу на наступних аспектах. Зокрема, Г.Ю. Кучерова, досліджуючи структуру податкової свідомості, зазначає, що: «Практика оподаткування в Україні характеризується низьким рівнем податкової свідомості, проявами якої є низька податкова дисципліна, зростання рівня ухилення від сплати податків, податкового шахрайства, негативного ставлення до оподаткування загалом. За таких умов будь-які податкові трансформації малоефективні, оскільки чутливість платників податків з низьким рівнем податкової свідомості до податкових обмежень досить низька. Саме тому постає питання щодо пошуку можливостей підвищення рівня податкової свідомості. <...> У підсумку зазначимо, що податкову свідомість представляємо як інструмент формування суб'єктивного образу (реального та ідеального) оподаткування, шляхом відображення вхідної податкової інформації крізь призму податкових знань, емоцій та оцінок, що обумовлюють специфічне сприйняття та ставлення до оподаткування, у результаті чого проявляються існуючі проблеми та формуються інструкції щодо дій в конкретній податковій ситуації». Г.Ю. Кучеровою доведено, що тип податкової поведінки виступає похідною від рівня податкової свідомості суб'єкта оподаткування (групи)³.

Проблему формування податкової культури досліджували В.Л. Андрущенко і Т.В. Тучак, Л.А. Гаєвська, А.І. Дзундза, О.Т. Замасло, В.М. Ручкіна, М.П. Щербань та інші.

Формулювання мети статті. Основною метою нашого дослідження є спроби вдосконалення норм податкового законодавства для створення його простим і прозорим, доступним для розуміння, яке спонукає до добровільної сплати податків, оскільки викликає повагу і довіру читача. І, як наслідок, правила оподаткування повинні бути справедливими, що створить необхідні умови для сталого розвитку національної економіки, забезпечить достатнє наповнення Державного бюджету України і місцевих бюджетів. Сподіваємося, що учасники законотворчого процесу реформування освітньої та податкової систем в Україні звернуть свою увагу і на передбачення, прогнози та рекомендації Basic World Tax Code стосовно актуальних аспектів підвищення якості навчання податкової грамоти, податкового виховання та освіти українських громадян.

Виклад основного матеріалу. 29 років тому, в кінці ХХ ст., отримавши в 1991 р. незалежність і самостійність у результаті розпаду СРСР, українська держава розпочала кардинальні зміни в усіх сферах суспільного життя. Револьюційні перебудови за цей час відбулися в політичній, економічній, соціальній та інших сферах життєдіяльності української спільноти. Повсякденної та безперервної уваги молодій країні, особливо в умовах перехідної економіки, потребував і процес пошуку нових шляхів у державній податковій політиці. Розуміючи термінову необхідність зміни суспільних відносин у податковій сфері колишньої соціалістичної республіки; усвідомлюючи, який суттєвий вплив вони мають на фінансово-бюджетну стабільність та соціально-економічний розвиток країни; враховуючи умови формування своєрідного характеру українського народу, його менталітету та національних традицій, на початковому етапі розвитку української державності було проведено перебудову правового регулювання суспільних відносин у сфері оподаткування. Тобто фактично з «нульового циклу» розпочався процес формування національної податкової системи України, який, акцентуємо на це увагу, вже в умовах ринкової економіки має стабільну ознаку сучасності – нескінченність сталого реформування вітчизняної податкової системи. Проте реалії сьогодення невблаганно засвідчують, що в цьому нескінченно сталому реформуванні податкової системи немає еволюційних досягнень. Зокрема, як свідчать результати проведеного нами моніторингу Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (далі – Стратегія), схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015⁴, метою податкової реформи є побудова податкової системи, яка є простою, економічно справедливою, з мінімальними затратами часу на розрахунок і сплату податків, яка створює необхідні умови для сталого розвитку національної економіки, забезпечує достатнє наповнення Державного бюджету України і місцевих бюджетів. Головними напрямками реформи є перехід від наглядово-каральної функції фіскальних органів до обслуговуючої, що допомагає в нарахуванні та проведенні сплати податків, а не має на меті наповнення бюджету за рахунок фінансових санкцій та переплат; зменшення кількості податків, їх розміру та спрощення порядку розрахунку і сплати; впровадження електронних сервісів для платників податків; зменшення податкового навантаження на заробітну плату з метою її детінізації; удосконалення законодавства України, спрямованого на посилення боротьби зі схемами ухилення від сплати податків як юридичними, так і фізичними особами, зокрема удосконалення адміністрування податку на додану вартість, формування системи податкового контролю залежно від ступеня ризику в діяльності платників податків, забезпечення відкритості доступу до інформації про сплату податків, удосконалення законодавства з питань трансфертного ціноутворення, впровадження контролю за видатками фізичних осіб⁵.

Але, як свідчать результати проведеного нами моніторингу, серед першочергових заходів досягнення стратегічних пріоритетів у процесі реформування податкової системи, не визначено стратегічних напрямів підвищення рівня податкової грамотності та податкової культури населення України. Крім того, реформа освіти (вектор відповідальності) та реформа державної політики у сфері культури (вектор гордості) також не є першочерговими заходами досягнення стратегічних пріоритетів сталого розвитку України. Отже, постає питання консолідації зусиль української спільноти у вирішенні національної проблеми у сфері навчання податкової грамоти, податкового виховання та освіти українських громадян.

При цьому, як зауважує А.П. Овчинникова (мовою оригіналу), «важно обратит внимание на свойственное украинцам пренебрежительное отношение к законодательству как обслуживающему интересы власть имущих. Это пассивное восприятие концепта «закон» уходит корнями в гиперактивную законотворческую

деятельность в 90-е годы прошлого века, что привело к возникновению большого числа нормативных коллизий и низкому качеству законов, в которых всегда присутствовали лазейки для широких интерпретаций»⁶. «Продолжая рассмотрение концепта «закон» в контексте его активного слоя, можно обратить внимание на то, что современные исследователи конституируют «текучесть» догмы права, ее подвижность и склонность к ситуативным трансформациям⁷. Потеря догмой права своей устойчивости означает кризис современной правовой нормативности. Этот кризис называют также инфляцией права, которая выражена в несоответствии количества правовых нормативов социальным потребностям человека и общества, когда количество нормативно-правовых актов переходит все разумные пределы. Кризис нормативности ведет к потере легитимности и игнорированию общеобязательности законов»⁸.

Сучасний етап реформування податкової системи почався у 2011 р. з введенням в дію Податкового кодексу України, загальною спрямованістю якого було усунення внутрішніх суперечностей податкового законодавства і створення податкового інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності при забезпеченні стійких надходжень до бюджетів усіх рівнів⁹.

Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода), Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дає можливість нашій країні в подальшому стати повноцінним членом в Європейському Союзі. Такими вимогами є відповідність Копенгагенським критеріям – параметрам, яким мають відповідати держави – члени Європейського Союзу^{10,11,12}.

Отже, терміново потрібно долати одну із загальновизнаних проблем, яка полягає в недосконалості системи адміністрування податків, невизначеності щодо правил оподаткування та неоднозначності застосування законодавства. На наш погляд, добровільної сплати податків буде досягнуто, в тому числі, і за рахунок системної та комплексної державної політики у сфері ефективного податкового «всеобучу». Сподіваємося, що проведений нами моніторинг якості податкового виховання і освіти українських громадян в ретроспективі Основ світового податкового кодексу стане в пригоді авторам і розробникам нового Податкового кодексу України.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі сформулюємо, скориставшись цитатою-прогнозом із Основ світового податкового кодексу: «Податковий кодекс найкраще виконує свої функції, якщо він є настільки повним, всеосяжним, наскільки це можливо. Адміністрування податків полегшується, якщо і адміністраторам, і платникам податків потрібно заглядати лише в один документ (Кодекс) як джерело всіх законів про податки». Сподіваємось, що об'єднавши свої зусилля, розробники нової редакції Податкового кодексу України створять придатний до дії в реальному житті, невеликий, компактний і ефективний Закон, який стане основним джерелом податкових знань і податкової культури.

¹ Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): постанова Кабінету Міністрів України від 03 листопада 1993 р. № 896. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 06.03.2020).

² Basic World Tax Code (Russian language version, 1996). URL: [http://www.taxhistory.org/www/bwtc.nsf/PDFs/98rus96a.pdf/\\$file/98rus96a.pdf](http://www.taxhistory.org/www/bwtc.nsf/PDFs/98rus96a.pdf/$file/98rus96a.pdf) (дата звернення: 06.03.2020).

³ Кучерова Г.Ю. Структура податкової свідомості: системний підхід. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 15. Ч. 2. С. 13–15.

⁴ Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 67.

⁵ Там само.

⁶ Овчинникова А. Концепты правовой культуры: понятие, структура, содержание. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 6–11.

⁷ Оборотов Ю.М. Традиції та новачі в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одес. нац. юрид. акад. Одеса. 2003. 38 с. С. 25.

⁸ Овчинникова А. Концепты правовой культуры: понятие, структура, содержание. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 6–11.

⁹ Экономика налоговых реформ: монография / под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова, Л.Л. Тарангул. Киев: Алерта. 2013. 432 с. С. 151.

¹⁰ Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. № 4. Ст. 67.

¹¹ Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

¹² Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. Ст. 2197.

Резюме

Коломієць П.В. Податково-правове виховання громадян як фактор забезпечення податкової безпеки України.

Розглянуто актуальні аспекти підвищення якості навчання податкової грамоти, податкового виховання та освіти українських громадян. Дослідження обумовлено результатами проведеного автором даної статті моніторингу якості надання українським громадянам освітніх послуг у сфері податкового виховання та податкової освіти. Створення придатного до дії в реальному житті, невеликого, компактного і ефективного Податкового кодексу України стане основним джерелом податкових знань і податкової культури.

Ключові слова: податкова грамотність, податкова освіта, податкова культура, податкова реформа, Податковий кодекс України, Основи світового податкового кодексу.

Резюме

Коломиєц П.В. Налогово-правовое воспитание граждан как фактор обеспечения налоговой безопасности Украины.

Рассмотрены актуальные аспекты повышения качества обучения налоговой грамоты, налогового воспитания и образования украинских граждан. Исследование обусловлено результатами проведенного автором данной статьи мониторинга качества предоставления украинским гражданам образовательных услуг в сфере налогового воспитания и налогового образования. Создание пригодного к действию в реальной жизни, небольшого, компактного и эффективного Налогового кодекса Украины станет основным источником налоговых знаний и налоговой культуры.

Ключевые слова: налоговая грамотность, налоговое образование, налоговая культура, налоговая реформа, Налоговый кодекс Украины, Основы мирового налогового кодекса.

Summary

Pavlo Kolomiets. Tax legal education of citizens as a factor in ensuring tax security of Ukraine.

The statement of the problem of this research is conditioned by the results of the monitoring conducted by the author of the article on the quality of provision of educational services in the field of tax education and tax education to Ukrainian citizens, "the state of which does not satisfy the requirements that it faces in terms of building Ukrainian statehood, cultural and spiritual revival of the Ukrainian people. This is manifested primarily in the inadequacy of education to the needs of the individual, the social needs and worldly achievements of mankind; in the devaluation of the social prestige of education and intellectual activity; in distorting the goals and functions of education; bureaucratization of all links in the educational system. The dynamism inherent in modern civilization, the growth of the social role of the individual, the humanization and democratization of society, the intellectualization of labor, the rapid change of technology and technology all over the world, all require the creation of such conditions under which the people of Ukraine would become a constantly learning nation.". The fundamental relevance of the investigated issues is, first of all, directly related to the official recognition that the directions of education development conducted during the 29 years of our country were not sufficiently systematic and complex in nature and therefore did not contribute to the formation of a comprehensive state policy in the field of education. Therefore, the relevance of the problem of improving the quality of tax, tax education and education of Ukrainian citizens is extremely important. The study is conditioned by the results of the monitoring conducted by the author of this article on the quality of provision of educational services in the field of tax education and tax education to Ukrainian citizens. Creating an actionable, real-life, small, compact and effective Tax Code of Ukraine will become a major source of tax knowledge and tax culture.

Key words: tax literacy, tax education, the tax culture of tax reform, the Tax Code of Ukraine, Basic World Tax Code.

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2020.29

УДК 342.5

О.М. ОХОТНИКОВА, І.О. ЛУЦЕНКО

Олена Миколаївна Охотнікова, кандидат юридичних наук, доцент ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

ORCID: 0000-0003-2927-3363

Ірина Олександрівна Луценко, студентка Юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»**

РОЛЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В СТАНОВЛЕННІ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Питання щодо доцільності становлення ринку землі в Україні набуло особливої актуальності у зв'язку з євроінтеграційними процесами, які відбуваються сьогодні в країні, та надалі залишається одним із найбільш дискусійних в Україні. Крім того, заходи земельної реформи не розв'язали поставлених завдань щодо регулювання та контролю системи раціонального використання й охорони земель з боку органів публічної влади. Тому вирішення цієї проблеми стало дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми управління земельними ресурсами присвячено багато праць вчених, серед яких М. Богіра, І. Буздолов, П. Гайдучський, А. Гальчинський, Д. Гнаткович, В. Горлачук, А. Даниленко, В. Дем'яненко, П. Казьмір, Б. Косович, О. Крисальний, В. Кулішов, М. Лавейкін, В. Месель-Веселяк, І. Михасюк, С. Мочерний, Л. Романова, П. Саблук, А. Сохнич, Н. Стойко, М. Ступень, А. Третяк, М. Федоров, Г. Черевко, Н. Шпік, М. Щурик, В. Юрчишин та інші. Високо оцінюючи наукові надбання вчених, можна зазначити, що в сучасних умовах становлення ринку землі в Україні обґрунтування ролі органів публічної влади, їх організаційна діяльність та правове забезпечення потребують подальшого дослідження й удосконалення.

© О.М. Охотнікова, І.О. Луценко, 2020

* *Olena Okhotnikova, Ph.D. in Law, Associate Professor HSI "National University of Economics of Kyiv of Vadim Getman"*

** *Iryna Lutsenko, Student Law Institute HSI "National University of Economics of Kyiv of Vadim Getman"*